

1
 1. סוד הַמְסִירוֹת וְשֵׁרֵשׁ הַעֲבוּדָה הַתְּמִימָה הוּא שִׁיתְּבָרַר וְיִחַשְׁמֵת אֶצְל הָאָדָם מֵה חוֹקָתוֹ עֲדוּקָמוֹ הַקְּמָה צְרִיף שְׂיָשִׁים מִבְּטוֹ וּמְגַמְחוֹ כָּכָל אֶשֶׁר הוּא עָמַל עָלָיו יָמֵי חַיָּיו. וְהִנֵּה מֵה שְׁהוֹרֵנוּ תִּקְמִינוּ יָדֵינוּ הוּא, שֶׁהָאָדָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא לְהִתְעַבֵּב עַל ה' וְלִהְיוֹת מִיּוֹ שְׂכִינָתוֹ שֶׁזֶהוּ הַפְּעוּנָה הַקְּמָתוֹ וְהַדְּרוֹן הַגָּדוֹל מִקֵּל הַדְּרוֹנִים שִׂיכּוּלִים הַמְּצָא. וּמִקְסוֹם הַדְּרוֹן מִזֶּה הַקְּמָתוֹ הוּא הַעֲוֹנִים, כִּי הוּא הַמְּבָרָא הַקְּמָתוֹ הַמְּצָרְכָת לְדַבֵּר הַזֶּה. אֲךָ הַמְּבָרָא קָדִי לְהַגִּיעַ אֶל חֲמוֹן הַקְּצֵנוּ יָהּ, הוּא יָהּ הַעֲוֹס, וְהוּא מֵה שֶׁמְּקָרָו וְקָרָנִים לְקָרְכָה וְחַמְסֵי ה' הַעֲוֹס הַזֶּה דוֹמֵה לְקָרָדוֹד בְּמִנֵּי הַעֲוֹס הַגָּא, וְהַמְּצָרְעִים הַמְּגִיעִים אֶת הָאָדָם לְמַקְלִית מְזָה, הֵם הַמְּקָרָא אֶשֶׁר צָנְנוּ עֲלֵיהֶן הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וּמִקְסוֹם עֲשִׂית הַמְּצָחֹת הוּא רַב הַעֲוֹס הַזֶּה. עַל כֵּן הוֹשֵׁם הָאָדָם בְּהַ עֲוֹנֵי הַמְּצָחֹת קָדִי שֶׁעַל יָדֵינוּ הַמְּצָרְעִים הַמְּצָחֹת הַמְּצָרְעִים לֹא כָּאֵן יִדְבַל לְהַגִּיעַ אֶל הַמְּקָרָא אֶשֶׁר הוֹכֵן הַעֲוֹס הַגָּא, לְקָרוֹת שֵׁם בְּשׁוֹכֵן אֶשֶׁר קָמָה יָד עַל יָדֵינוּ.

מטל ילדים, פכך ט

2
 ובמיוחד הדברים אמורים כלפי ארבעים הימים המיוחדים לתשובה, שהיעוד של תשובה הוא שיהודי ישנה את כל מציאותו, ויעמיד את כל המהות והמציאות שלו בדרגה יותר גבוהה. יש תשובה על טעמים, אבל יש תשובה על כל מהלך חייו של אדם, שהוא חי באופן ירוד ועליו לבנות כל מהותו מחדש.

תיגור טל

[תרמ"ב]

3
מנ"ץ ז"ל אמר רמז על אלול לא אנחנו הקרי והכתיבו! על ידי שלא אנחנו ומבטלים עצמינו לכן לו אנחנו עמו וצאן מרעיתו שאמרו' א' באלול ראש השנה למעשר בהמה עד כאן דבריו ז"ל. ויש להוסיף על דבריו כי גם להיפוך כן הוא שעל ידי שמתקרבים אליו יתברך. ממילא מתבטלים בעיני עצמם.

לפי מ"א טל

4
 ושרש קלם הוא סדר שסדרך והקמה העליונה, שכל תקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מתקומם, בשוב תקופת נסמן הוא, צ"ר עלינו אור מצח האור הראשון, ותחדש תולדות התקון שהוא קמי שקבלו. והנה על פי זה נצטרנו כנג הפסח, קבל העשירי שצטרנו, לזכר יציאת מצרים; כי בהיות התקון שהוא תקון גדול מאד שנתקבו בו, וכמו שצטרנו למעלה, הקבע ששבו תקופת נסמן הוא צ"ר עלינו אור מצח האור שהאיר אז, ותחדש כנג תולדות אותו התקון, ועל כן נתחבנו באותם העשירי קלם.

כ"ך ה' אכמ"ט

5
 יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט, א) כי עיקר השופר הוא זכירת יום מתן תורה דכתיב (דברים ד, י) יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב. פרשנו במקום אחר כי בני ישראל זכו להוציא מכה אלהיפועל זה היום של קבלת התורה. וזה היום אינו יכול להתגלות תמיד ובראש השנה שמתחדש הבריאה מכל שכן שמתחדש כוחו של בני ישראל. ויום מתן תורה מאחר שאמרו חז"ל¹⁰ תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם יקבלו בני ישראל התורה כו'. אם כן בזה היום מתחדש יום מתן תורה ועל ידי קול שופר יכולין להתדבק ביום הזה. ועל ידי שבני ישראל יודעין ומבררין זה כי כל העולם נברא רק בשביל התורה ומבקשים כתבנו בספר החיים שהוא להתדבק בתורה שנקראת עץ החיים¹¹. ובכח זה נזכר יום מתן תורה בשמים ומתחדש בחירת הקב"ה בבני ישראל. כמו שכתוב¹² שיעלה זכרוניכם לפני ובמה בשופר בליל:

לפי מ"א טל

6
 וע"פ הדברים האלו יבואר מה שר"ה הוא יונ חגנו, ולובשים בו לבנים ומברכים שהחינו על היוז הזה, הכל מטעם שהוא יום התחדשות הברית בי קוב"ה וישראל. ומוכן מה שאמר נחמ"י אל כל הענ היום קדוש הוא לה"א אל תתאבלו ואל תבכו לכ אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו', כי התפיסה שו העם ברה"ה היתה שהוא יום דין על העבר, ובכיינת היתה בבחי' אבלות כבוכה על מת שאין לו תיקר עור, ע"כ אמר להם אכלו משמנים וכו' היינו או המשמנים והמתקים שיש ביום הק' הזה כי קדוש היום לאדונינו, שהוא יום כריתת ברית מחדש ובו כו יהודי ממליך עליו מחדש את הקב"ה, קבלו עליכם את הברית מכאן ולהבא. והוא ע"ד שמפרש בספה"ק תולדות יעקב יוסף (ע"י פרשת פנחס) מאחז"ל ג' ספרים נפתחים ברה"ה, צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים וכו', היינו שפותחים שלשה ספרים חדשים שכל אחד רושם את עצמו לשנה החדשה באיזה שרוצה, ואם מקבל עליו לשנה החדשה להיות נמנה בין הצדיקים ושמלא יעודו ותפקידו בעולמו מעתה, עי"ז נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, ובינונים ורשעים וכו' היינו אלו שלא הבאה, ממילא אין להם עור תפקיד בעולמם. ומבואר לפ"ז היטב, שאין בכלל סתירה מהא דר"ה הוא יום חג ולובשים לבנים, להא דאין אנמרים בו שירה משום ספרי חיים וספרי מתים מונחים, כי אע"פ שבעצם הוא חג בהתחדשות הברית והמלכת קוב"ה מחדש עלינו כיום מתן תורה, אך מ"ם היות וספרי מתים מונחים אין לומר שירה.

תיגור טל, יום ימין תלפ"א

7
 והביאר בזה, כי יסוד ושורש ר"ה הוא כמ"ד זה היום תחלת מעשיך כרוך ליום ראשון, וכדאיתא מהארז"ל אשר בכל שנה ושנה כל הדברים חוזרין לקדמותן ובר"ה מתחדשת הבריאה ומתהווים שוב כל הענינים שהיו במעשה בראשית עם כל סדר הדורמיטא והנסירה כיל"ח, כי כל שנה היא יחידה מיוחדת בבריאה, ובריאת העולם מחדש. וכהא דאיתא באוה"ח הק' בפרשת בראשית, שכל הבריאה לא נבראה אלא לששה ימים, ורק בכח השבת יש התחדשות הבריאה לששה ימים שאח"כ, כן יש בכל ראש השנה בחי' התחדשות הבריאה וחיודוש מלכותו ית'. ולפ"ז מבואר ענין המשפט והדין ברה"ה, דמאחר שהיום הרת עולם פ"י שהוא יום חידוש הבריאה, ע"כ יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, יש דיון למעלה אם מתמלא על ידם היעוד והמטרה שיעד הבורא ית"ש בבריאת העולם ע"פ סודות הבריאה הידועים אליו ית"ש, והאם הטוב שבעולם מתגבר על הרע, או ח"ו להיפך שהכל מתנהג נגד הכוונה העליונה, שאז אין להיפך צורך בו. ועומק הדין הזה בודאי שייך ביחס לכל היצורים, אפי' אלו שאין להם בחירה, האם נגרמה על ידם התקרבות להכוונה העליונה שבבריאה או לא.

תיגור טל - יום ימין תלפ"א

מדוע אוכלים תפוח בדבש?

M

ברכות מקהילות ישראל נפוץ המנהג לאכול כליל ראש השנה 'סימנים', כל קהילה וסימניה. מנהג זה נפסק להלכה ויחד לו סימן שלם בשולחן ערוך - סימן תקפג, שכותרתו היא: 'דברים שנוהגים לאכול כליל ראש השנה'. בסעיף א כותב המחבר: 'הא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא דחינו תלחן, כרתי, סילקא, תמרי, קרא, וכשיאכל רוביא יאמר: 'יהי רצון שירבו זכויותינו'. כרתי, 'זכותו שונאינו'. סילקא, 'סתלקו אויבינו'. תמרי, 'תמו שונאינו'. קרא, 'יקרע גור דינו ויקראו לפניך זכויותינו'. ומוסיף הרמ"א: 'ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים 'תתחדש עלינו שנה מתוקה', וכן נוהגין. ויש אוכלים רמונים ואומרים 'נרבה זכות כרמוך''

14

יבית את רים בגדיי ונכבתי - פגן יוסף משיחא נקיים איש צרורות. יוסף משיחא - בשעה שפקדו שונאים להקנס למר הבית אמרו: 'קנס מהם ובהם תחלה, אמרו לה: על ומה דאת מפיק - דיךך. וכן והוציא מנרה של זנה, אמרו לו: אין זךכו של הדיוט להשפמש בזה, אלא עבד זמן תקנת ומה דאת מפיק - דיךך, ולא קבל עליו. אמר ר' פינחס: נתנו לו מ'ס שלש שנים, ולא קבל עליו - אמר: לא ודי שהקעסתי לאלהי פעם אחת, אלא שאקעסתי פעם שנית? מה עשוי לו, נתנו אותו בממור של תרשים ודי מקשרים בו, ומה מצנן האומר: ו, אוי, אוי, שהקעסתי לבן ראי! ה'קיים איש צרורות ונהן זון אחותו של ר' יוסי זון יעקב איש צרדה, ונהן ר'ב סוסה בשבתא. אלא קומי שרימא למצטלקא, אמר לה: קמי סוסי דצ'ר'בי מרי, ונמי סוסך דצ'ר'בךון קרף! אמר לו: ואם ק' למקעסוי, קל וחמר לעושי רצונו! אמר לו: ונשה אדם רצונו יותר מנשה? אמר לו: ואם ק' לעושי רצונו, קל וחמר למקעסוי! וכן בו תדבר פאק'ם של עבדך, קל וחמר לעצמו ארבע מיות בית דין: קד'לה, קר'פה, קר'ג וק'ג. מה עשית, הביא קר'ג ונעצה בארץ וקשר ק' ניקא, ונברך העצים והקישן ג'ר של אבנים, נעשה מדורה לפניה, ונעץ את התר'ב בקצ'ע, והצית האיר ממת העצים ומסתת הקבנים, ונתלה בקר'ג ונתקף, קד'מתו האש נפקה וקמה לפל לאש. קד'מתו תר'ב נפל עליו ג'ר ונשרף, ונתקנס יוסי זון יעקב איש צרדה וק'אה משתו פ'ר'תם בצ'ור, אמר: בשעה קלה קד'מי זה ז'נו עזו.

נצוה רבה - פה תלמוד

על דברי הרמ"א כותב הגר"א בביתאורו (שולחן ערוך סם): 'תפוח - ע"ש ופריו מתוק לחכי' (שיר השירים ב, ג)'

ומוסיף הגר"א שלא רק חוש הטעם 'מגוייס' לטובת הסימן הזה אלא גם חוש הריה - 'וכמ"ש: 'כריח שדה' (בראשית כו, כז), ומתרגמין: 'חקל תפוחים'!'. הגר"א מציין דבר נוסף: 'והיה ברה"כ כידוע', כלומר, ברכת יצחק ליעקב היתה בראש השנה?'

האין ופ'ר' אש'ית ה'ס'ר - אש'ת ה'ר'ב וק'ג ל'טון א'ר'א

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן מ"ד כ"י אהא אבינו כי אברם לא ידענו ישראל לא יכירו אהא ה' אבינו גואלנו מעולם שכן לעתיד לבא יאמר לו הקב"ה לאברם בנך חסאו לי אמר לפניו רבשע ימח על קדושת שכן אמר אימר ליה ליעקב דיהוה ליה צער גדול בנים אפשר דבעי רב'ו עליהו אמר ליה בנך חסאו אמר לפניו רבשע ימח על קדושת שכן אמר אימר ליה ליעקב דיהוה ליה צער גדול ולא בחדק ענה אמר לו ליצחק בנך חסאו לי אמר לפניו רבשע בני ולא בנך בשעה שהקדמנו לפניך נעשה לנשבע קדמך להם בני כבודי עכשו בני חסאו ולא בנך עוד כבוד חסאו כמה שנתנו של אדם שבעים שנה לו עשין ולא ענשו עליהו פש ליה חמשין דל כיה דלילתא פשו ליה כיה דל תרתי סרי ופלגא דגל'י ומכיל רבית הבסא פשו ליה תרתי סרי ופלגא אמ אהא טיכל את כלם מטיב ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך ואחיל כלם עלי' הא כריית נפש קכך פ'רז ואמר (כ"י) אהא אבינו אמר להם יצחק עד שאם מקלסן לי קלס להקב"ה ומרי ליה יצחק הקב"ה בעיניו מ"ד נשאו עיניהם למתם ואומרים 'אהא ה' אבינו גואלנו מעולם שכן

המדרש נסמך על הפסוק 'ויורה את ריח בגדיי', והגם שאינו משתמש בלשוננו של רבי זירא - 'אל תיקרי בגדיי אלא כוגדיי', הוא אומר כדבריו - 'ריח בגדיי' עולה אפילו מכוגדים כמו יוסף משיחא, אדם ששיחף פעולה עם הרומאים. ריח גן עדן נודף לא רק מאלו העושים חסד ברעת אנושית ולא לשם שמים, כמו שפירש הנצי"ב, ואפילו לא רק מהבגיונים הבורים של רבי זירא, והרוחקים מתורה ומצוות, אלא יותר מזה - מאדם שהוא נפול לחלוטין, כוגד באומה ומקושר עם הרומאים. מן הדוגמה החריפה הוא אפשר ללמוד אלו כוגדים הריח יצחק בכוגדי של יעקב - וברכו. בכל החכרה הישראלית של מינו קשה למצוא כוגדים כיוסף משיחא. גם על אנשים אומללים כאלה, אם ישנם, צריך לחשוב כאשר אוכלים את התפוח בראש השנה. אבל אדם המשרת בצבא ומוכן להכנס למצבים של פיקוח נפש - כרואי נמצא במצב טוב לאין ערוך מיוסף משיחא, ודאי שיש באישיותו יותר מנקודה חיובית אחת ממליון. ומי שמוסר את נפשו באופן חידירי למען עמי-ישראל - על אחת כמה וכמה.

ודאי היו בזמנו כאלה שטענו שיוסף משיחא הוא מצאצאי הערב רב וציטטו את הוזהר האומר שאחת התכונות של טיפוסים שנדבקו בהם מידות של ערב רב היא הרצון לעזור לגויים ויתר מאשר לישראל, וכאשר ישראל נמצאים בצרה - טיפוס כזה מעדיף לעזור לגויים ולא לישראל. יוסף משיחא, המשתף פעולה עם הרומאים לקראת התורכן, עונה במדויק לקריטריונים האלה, ופתאום, כרגע אחד התהפך מהיותו משתף פעולה עם הרומאים, המוכן למעול ולקחת את המנורה לעצמו - לאדם המוסר את נפשו מתוך ייסורים ועינויים על קידוש השם. זהו שיא השיאים של 'ריח בגדיי' - אדם זה שיתף פעולה עם הרומאים המחריבים את המקדש ורצה לקחת לעצמו את המנורה, ומיד לאחר מכן, כאשר אמרו לו להכנס בפעם השניה - השתטח לפני הקדושי-ברוך הוא ואמר: 'ווי, אוי אוי שהקעסתי לבוראי', ומת על קידוש השם ביסורים נוראים. אומר המדרש שגם אדם כזה יכול לעשות תשובה בן רגע.

אש'ת ה'ר'ב - אש'ת ה'ר'ב וק'ג ל'טון א'ר'א

יצחק היודע להריח את הריח האמיתי, ריח התפוח הנודף מ"ריח בגדיי", הוא המכיר את פנימיותם של בניו לעתיד לבוא, גם כאשר נראים הם מקולקלים. יודע הוא, שהמעשים והמידות המקולקלים - כולם בגדים חיצוניים, הבאים מהשפעות זרות של גויים אשר עמי-ישראל עתיד להיות מוקף בהן - השפעות של הנצרות ושל האיסלאם - המנסות להעמיד מוסריות מעוותת, אינה נובעת מדבר ד' - דבר הגורם לספיקות לחלחל גם בישראל. כל זה אינו אלא "הוזהמא החיצוני", כלשון הרב (אורות האמונה סם): 'שבאח מהשפעתם המסורבא של הגויים, אשר לא ידעו את ד', ובשמו לא קראו... לא כאלה חלק יעקב'. צריך לשלןף ולהרים את עמי-ישראל מהוזהמא הסובבת אותו, ואז יתברר שבפנימיותו נשאר עמי-ישראל זך ונקי. כך אומר יצחק לקדושי-ברוך הוא במאבקי לכות את ישראל, והקדושי-ברוך הוא מקבל את דבריו.

אש'ת ה'ר'ב - אש'ת ה'ר'ב וק'ג ל'טון א'ר'א

התפוח מלמד לאיזה סדר גדול של מחשבות ורצונות ראוי להתכונן בתפילה. צריך להתפלל על בני עמנו, גם אלה הכוגדים והכריונים, וגם על תיקון העולם כולו, ונדרשת עבודה גדולה על מנת לכלול את כולם בתפילה. צריך ללחוץ על הכוגדים, לזכותם לפני אבינו שבשמים, ויחד עם זה ללחוץ בכל עוז הרוח והנפש בביקורת בונה כלפי מחשבות ורצונות של רשעות. ובדאי מן הגובה הזה אנו באים ולשם המטרה והתכלית הזו אנו מתכוונים.

כליל ראש השנה, צריך ראשית כל לזכור את יצחק אבינו ואת רבי זירא, להריח את ריח בגדיי - 'חקל תפוחי', ולברך תהילה 'בורא פרי העץ' על התפוח. אחר כך יש לצרף לזה גם את היסוד של ריש לקיש, שאפילו ריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון - לכן אוכלים גם רימונים.

תוך כדי האכילה צריך גם להתפלל וגם לעבוד. לא די להרגיש בטעם ולומר: 'יהי רצון שתתחדש עלינו שנה מתוקה', אלא צריך להתכונן למיתוק אקטיבי. צריך להתחבר ליצחק אבינו, לרבי זירא, לריש לקיש, לר"ן, למרן השולחן ערוך, לרמ"א ולגר"א, ולמתק את המרידות! זו העבודה המוטלת עלינו בראש השנה - לחשוב, להתרכז ולהתפלל על הדור ולמתק אותו.

אש'ת ה'ר'ב - אש'ת ה'ר'ב וק'ג ל'טון א'ר'א